

Підходи до ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства

Литовченко О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

У статті узагальнено підходи до визначення поняття фінансових ризиків підприємства та джерел їх утворення. Подано класифікацію фінансових ризиків підприємства. Обґрунтовано місце ідентифікації та оцінки фінансових ризиків в управлінні підприємством. Визначено підходи до ідентифікації фінансових ризиків. Розкрито методи оцінки фінансових ризиків підприємства.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, ідентифікація, оцінка, підприємство.

Литовченко Е.Ю. ПОДХОДЫ К ИДЕНТИФИКАЦИИ И ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье обобщены подходы к определению понятия финансовых рисков предприятия и источников их образования. Представлена классификация финансовых рисков предприятия. Обосновано место идентификации и оценки финансовых рисков в управлении предприятием. Определены подходы к идентификации финансовых рисков. Раскрыты методы оценки финансовых рисков предприятия.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, идентификация, оценка, предприятие.

Lytovchenko O.Yu. APPROACHES TO IDENTIFICATION AND EVALUATION OF FINANCIAL RISKS OF THE ENTERPRISE

The article generalizes approaches to the definition of the concept of financial risks of the enterprise and the sources of their formation. The classification of financial risks of the enterprise is presented. The place of identification and estimation of financial risks in the management of the enterprise is substantiated. Identified approaches to identifying financial risks. Methods of estimation of financial risks of the enterprise are revealed.

Keywords: risk, financial risk, identification, assessment, enterprise.

Вступ. Основна характеристика підприємства в сучасних умовах полягає в його уразливості на тлі нестабільних і несприятливих факторів зовнішнього середовища, загострення конкуренції, посилення невизначеності, що зумовлює стійку тенденцію до зростання числа фінансово неплатоспроможних підприємств. У той же час, занепад фінансово-економічної діяльності підприємств означає не тільки збитки для акціонерів, кредиторів, партнерів, споживачів продукції, але й зменшення розмірів податкових платежів до бюджету, а також збільшення безробіття, що, у свою чергу, може слугувати одним із факторів макроекономічної нестабільності.

Постановка проблеми. Однією з причин наявності збиткових підприємств, великої кількості банкрутів можна вважати недосконалу систему управління фінансовими ризиками, які відіграють найбільшу роль і мають найбільший вплив серед всіх ризиків підприємств, оскільки ставлять під загрозу подальшу їх успішну діяльність. Це, головним чином, пов'язано зі швидкою зміною кон'юнктури фінансового ринку країни, розши-

ренням сфери фінансових відносин і появою нових фінансових технологій та інструментів. В результаті настання тих чи інших фінансових ризиків наслідки загрожують стати незворотними. Тому очевидно, що тільки ефективно управління ризиками сприятиме нівелюванню негативних наслідків їх впливу, що призводить до необхідності досліджень, пов'язаних з ідентифікацією та оцінкою ризиків. В таких умовах підприємства повинні своєчасно визначати ступінь ризику, ефективно управляти ним з метою обмеження його негативного впливу та мінімізації обсягів фінансових втрат. Окрему функцію фінансового менеджменту підприємства, зумовлену невизначеністю факторів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, являє собою оцінка фінансових ризиків.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Питання управління фінансовими ризиками потребують ґрунтовних досліджень та відповідної розробки адекватних оціночних моделей. Незважаючи на наявні дослідження в галузі ідентифікації економічних ризиків, представлені роботами І.Т. Бала-

банова, В.В. Вітлінського, А.С. Шапкина, оцінки ризиків діяльності фінансових інститутів, викладених у роботах А.Б. Камінського, А.А. Лактіонової та інших досліджень, в галузі оцінки фінансових ризиків суб'єктів господарювання вкрай недостатньо. Отже, практична значущість та недостатня теоретична вирішеність проблем, пов'язаних із вибором найбільш оптимальних підходів до управління фінансовими ризиками підприємств, шляхом використання прийомів ідентифікації та оцінки визначили вибір теми статті та зумовили її актуальність.

Постановка завдання. Виходячи з того, що найбільш проблемним моментом в системі управління фінансовими ризиками є своєчасне та повне встановлення їх переліку та чинників, що обумовлюють реалізацію ризикових подій, необхідно узагальнити методичні підходи щодо ідентифікації та оцінки фінансових ризиків суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємним атрибутом діяльності будь якого суб'єкта господарювання у ринковій економіці виступають ризики, що істотно підвищуються з переходом країни до ринкової економіки. Фінансові ризики, що супроводжують цю діяльність, відіграють найбільшу роль та мають найбільший вплив серед усіх ризиків, оскільки ставлять під загрозу подальшу успішну діяльність підприємств.

Особливість фінансових ризиків полягає в тому, що вони є наслідками взаємовідносин між суб'єктами ризику, а відтак, мають небезпечну властивість постійно змінюватися, не підлягати узагальненню і є суто індивідуальними та характерними лише даному суб'єкту господарської діяльності. Тому особливого значення набуває необхідність їхньої класифікації, ідентифікації, оцінки, прогнозування та нейтралізації. Всі ці завдання об'єднує в собі система управління фінансовими ризиками. Розвиток систем управління підприємств значною мірою залежить від урахування рівня фінансових ризиків та ефективності діючого ризик-менеджменту.

Актуальність управління фінансовими ризиками як суб'єктивно-об'єктивною категорією, яка не лише спричиняє збитки, а й за ефективного керівництва дає додаткові вигоди, стрімко зростає, адже без урахування ризику неможливо здійснювати будь яку фінансову та комерційну діяльність [1, с. 168].

За своєю сутністю, ризик – це усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна,

грошей через випадкові зміни умов економічної діяльності, несприятливі обставини тощо. Однак, таке визначення не враховує специфіки прояву фінансових ризиків і може бути використане для визначення будь-якого виду економічних ризиків. Тому, доцільно розглянути безпосередньо визначення поняття «фінансовий ризик». Розглянувши тлумачення зазначеного поняття, що найбільш часто зустрічаються в вітчизняній та закордонній літературі, нами пропонується розділити їх на три групи:

Перша – це визначення фінансового ризику як діяльності. Тобто, фінансовий ризик – це результат взаємодії на ринку економічно самостійних суб'єктів господарювання, які прагнуть, по можливості, оптимізувати свою фінансово-господарську діяльність за рахунок інших суб'єктів господарювання. Такої точки зору дотримуються І.А. Бланк [2], Т.В. Момот [3] та ін.

До другої групи можна віднести дослідників, таких як В.В. Вітлінський [4], Л.О. Коваленко [5] та ін., що визначають фінансовий ризик як подію. Тобто фінансовий ризик це невизначена подія, що настає в процесі досягнення суб'єктом господарювання поставлених цілей, яка у разі свого наступу чинить негативний вплив на його діяльність.

Третю групу формують автори (І.Т. Балабанов [6], В.І. Грушко [7] та ін.), які в цілому розглядають ризик як ймовірність помилки або успіху того чи іншого вибору в ситуації з декількома альтернативами. Дослідження даної групи найбільш численні і більшість авторів дотримуються точки зору, що фінансовий ризик – це ймовірність виникнення небажаних фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення фінансової діяльності.

Отже, можна відзначити, що у всіх наведених визначеннях стверджується, що фінансовий ризик, так чи інакше призводить до негативних наслідків, таких як: втрата прибутку, доходу, майна, частини або всього капіталу в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності організації. Однак, слід звернути увагу на те, що фінансовий ризик також дає можливість отримання додаткових позитивних результатів. Не враховуючи цю особливість неможливо сформулювати адекватну й дієву систему ризик-менеджменту, так як система, заснована на принципах попередження та уникнення фінансових ризиків, безсумнівно, призведе до зниження ефективності діяльності підприємства.

Виходячи з вищенаведеного, фінансовий ризик – це не тільки ймовірність небезпеки втрат і недоотримання доходу, що супроводжує діяльність підприємства, в ситуації невизначеності в конкретних обставинах, але і поєднання можливості досягнення як небажаних, так і особливо сприятливих відхилень від запланованих результатів, що має вартісний характер.

Фінансові ризики відіграють значну роль у загальному портфелі ризиків підприємства. Вони становлять найбільшу частину сукупних господарських ризиків підприємства і впливають на різні аспекти господарської діяльності. Рівень фінансових ризиків зростає із збільшенням обсягів і диверсифікацією фінансової діяльності підприємства. При настанні фінансових ризиків створюється мультиплікативний ефект, здатний привести до виникнення всіх інших видів ризиків. Це обумовлює високий ступінь впливу фінансових ризиків на результати діяльності підприємства.

Досягнення «прийняттого» рівня фінансового ризику та забезпечення фінансової безпеки потребує формування виваженої стратегії підприємства стосовно попередження виникнення ризикоутворюючих чинників, скасування причин і наслідків їх розвитку та поширення, яка повинна враховувати базові положення концепції фінансової безпеки підприємства.

Першим і одним з основних етапів аналізу ризику є його ідентифікація (від англ. – «risks identification») – процес встановлення переліку основних видів ризиків, властивих діяльності конкретної організації, які можуть вплинути на конкретну ділянку роботи, напрямок діяльності або організацію в цілому. Ідентифікація являє собою опис ризиків в їх взаємозв'язку з іншими ризиками і факторами (джерелами ризиків), які посилюють або послаблюють описані ризики.

Важливе значення для отримання всебічної характеристики фінансових ризиків в процесі їх ідентифікації має їх науково обґрунтована класифікація. Класифікація ризику – це систематизація факторів ризику та їх структурований перелік, який є необхідним компонентом проведення процесу управління. У практиці формування системи ризик-менеджменту підприємства фінансові ризики класифікують за такими ознаками: за характером об'єкта, за сукупністю досліджуваних інструментів, за комплексністю дослідження, за фінансовими наслідками, за характером прояву у часі, за рівнем фінансових втрат, за видами і т.д. Вра-

ховуючи те, що інструментарій менеджменту і ризик - менеджменту істотно відрізняються в управлінні внутрішньої і зовнішньої середовищем будь-якого суб'єкта господарювання в основу формування уніфікованої карти фінансових ризиків був покладений принцип розподілу їх на внутрішні і зовнішні.

Група зовнішніх фінансових ризиків доволі численна. Розглянемо найбільш типові з них.

Валютний ризик – властивий підприємствам, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність. Він проявляється в недоотриманні передбачених доходів в результаті безпосереднього впливу зміни обмінного курсу іноземної валюти, що використовується в зовнішньоекономічних операціях підприємства, на очікувані грошові потоки від цих операцій. Так, імпортуючи сировину і матеріали, підприємство програє від підвищення обмінного курсу відповідної іноземної валюти по відношенні до національної. Зниження ж цього курсу визначає фінансові втрати підприємства при експорті готової продукції.

Депозитний ризик – відображає можливість неповернення депозитних вкладів (непогашення депозитних сертифікатів). Він зустрічається досить рідко і пов'язаний з неправильною оцінкою і невдалим вибором комерційного банку для здійснення депозитних операцій підприємства.

Інфляційний ризик. Цей вид ризику характеризується можливістю обезцінення реальної вартості капіталу (у формі фінансових активів підприємства), а також очікуваних доходів від здійснення фінансових операцій в умовах інфляції).

Дефляційний ризик супроводжується погіршенням економічних умов підприємництва і зниження доходів.

Податковий ризик. Цей вид фінансового ризику має ряд проявів: ймовірність введення нових видів податків і зборів на здійснення окремих аспектів господарської діяльності; можливості збільшення рівня ставок діючих податків і зборів; зміна строків і умов здійснення окремих податкових платежів; ймовірність відміни діючих податкових пільг у сфері господарської діяльності підприємства [6, с. 276].

До внутрішніх фінансових ризиків доцільно включити операційні ризики та ризики, пов'язані з формою організаційної діяльності підприємства. Операційні ризики відповідно до напрямів фінансового аналізу діяльності підприємства варто розділити на: ризики оборотності (проявляються в тому, наскільки

швидко фінансові активи обертаються в процесі діяльності підприємства); ризик ліквідності (залежить від структури та обсягу активів якими володіє підприємство); ризик прибутковості (проявляється у коливаннях рівня прибутку, яку очікує отримати підприємство); ризик фінансової стійкості (полягає в порушенні рівноваги і стабільності фінансово-економічного розвитку підприємства).

До ризиків пов'язаних з формою організації господарської діяльності підприємства відносяться: авансові ризики (виникають при укладанні будь-якого контракту, якщо по ньому передбачається постачання готових виробів проти грошей покупця); оборотні ризики (передбачає настання дефіциту фінансових ресурсів протягом терміну регулярного обороту).

Інвестиційний фінансовий ризик доцільно віднести як до внутрішніх так і до зовнішніх ризиків, так як він виражає можливість виникнення непередбачених фінансових втрат у процесі інвестиційної діяльності підприємства. Інвестиційні ризики містять у собі наступні підвиди ризиків: ризик прямих фінансових витрат; невикористаних можливостей; відсотковий (ризик втрат, які можуть понести інвестори у зв'язку зі зміною дивідендів по акціях, процентних ставок на ринку по облигаціях, сертифікатам і іншим цінним паперам); кредитний (ризик події, при якому емітент, що випустив боргові цінні папери, виявиться не в змозі виплачувати відсотки по них або основну суму боргу); портфельний ризик (відображає сукупність всіх фінансових і матеріальних активів, які входять до складу інвестиційного портфеля).

У представленій класифікації рекомендується враховувати той факт, що всі перераховані види фінансових ризиків у залежності від сформованої на ринку або всередині підприємства ситуації можуть набувати як постійний так і змінний характер, що необхідно враховувати в процесі планування діяльності підприємства. Так само доцільним вважається представлені ризики класифікувати за ознакою причино-наслідковості. Поява одного ризику може спонукати виникнення інших видів. У даному випадку справедливим можна вважати твердження, що фінансові ризики знаходяться не тільки в центрі діяльності будь-якого підприємства, але і в повній мірі впливають на ризики в інших сферах його діяльності, що і визначає фінансову сферу, як головний елемент стратегії управління ризиками підприємства.

Для якісної оцінки фінансових ризиків необхідною є класифікація їх факторів. Фактори ризику визначають як події, що відбуваються в зовнішньому і внутрішньому середовищах господарюючого суб'єкта, які впливають на його діяльність та створюють таке явище, як загроза для фінансової та виробничої діяльності, наслідком чого є неодолення або недоодолення прибутку. Тобто фактори фінансових ризиків – це події, що генерують фінансові ризики діяльності суб'єкта господарювання.

Виявлення й ідентифікація факторів фінансових ризиків науковці відносять до одного з найважливіших завдань якісного аналізу, а ефективно проведена їх класифікація повинна містити оптимальну кількість факторів ризику, яка б дозволила правильно виявити конкретний ризик.

З метою виділення факторів фінансових ризиків в першу чергу необхідно встановити перелік ризиків, які є найбільш реальними. Зміст даної процедури поділяють на два основних етапи. По-перше, необхідно визначити перелік тих ризиків, зниження яких залежить безпосередньо від підприємства (наприклад, ризик втрати майна через недотримання умов зберігання і умов виробництва). До них, передусім, відносяться внутрішні ризики, (ризик, рівень яких залежить від організаційної структури, професійного рівня працівників, системи управління і контролю), вплив яких можна послабити або, навіть, частково ліквідувати за рахунок підвищення ефективності менеджменту. Прикладами внутрішніх передумов виникнення ризиків неплатоспроможності можуть виступати:

- дефіцит власного оборотного капіталу як наслідок неефективної виробничо комерційної діяльності, неефективної інвестиційної політики, некоректного фінансового менеджменту;

- низька технологічність бізнесу, відсутність модернізації як основних фондів, так і використання нових технологій;

- високий рівень операційних витрат і низького показника рентабельності активів;

- неефективне управління оборотними активами, що виражається в надмірному зберіганні запасів або готової продукції, внаслідок чого період оборотності подібних активів скорочується, з'являється ризик виникнення неліквідних активів і утворюється брак чистого оборотного капіталу

- неефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, низька

платіжна дисципліна контрагентів, невідгні для підприємства умови розрахунків з контрагентами;

- недоліки маркетингу на підприємстві: недостатні ринки збуту, некоректна цінова політика, недостатній аналіз конкурентів і ін.;

- неконтрольоване залучення позикових коштів і нарощування боргового навантаження;

- неефективне управління активами, внаслідок чого зростання запасів, дебіторської заборгованості та операційних витрат перевищують зростання виручки, що призводить до нестачі оборотного капіталу;

- неконтрольоване розширення обсягів господарської діяльності, в результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше обсягу продажів;

- дисбаланс джерел фінансування та активів підприємства (так, інвестиційні вкладення можуть бути профінансовані короткостроковими пасивами, що в підсумку може призвести до проблеми ліквідності).

По-друге, необхідно визначити ризики зовнішні, рівень яких не залежить від особливостей функціонування підприємства (наприклад, ризик змін законодавства). Ці ризики не можуть бути усунені, проте вони піддаються мінімізації.

Зовнішні фінансові ризики можуть бути зумовлені загальноекономічними та ринковими чинниками. До загальноекономічних чинників треба віднести: загальний спад обсягів виробництва в країні, збільшення рівня інфляції, уповільнення платіжного обігу, недосконалість і нестабільність податкового законодавства, зменшення рівня реальних доходів і купівельної спроможності населення тощо.

Серед ринкових чинників ризику можна виділити: зменшення обсягу внутрішнього ринку, падіння ринкового попиту, збільшення пропозиції товарів-субститутів, нестабільність фінансового і валютного ринків, недостатня ліквідність фондового ринку.

Під час ідентифікації та оцінки ризиків аналізуються: затверджені фінансові плани та звіти їх виконання; інформація щодо порушень трудової і виконавської дисципліни; стандарти внутрішнього контролю щодо мінімізації фінансових ризиків; інформація для розслідування обставин (нецільове витрачання бюджетних коштів, перевищення посадових повноважень, розголошення комерційної таємниці, інсайдерської інформації та ін.) в організації; інформація від підрядників, постачальників, покупців та інших контрагентів

і клієнтів; результати аудиторської перевірки (зовнішньої і внутрішньої); результати тестування контрольних процедур і ін. Ідентифікація ризиків здійснюється на всіх рівнях управління господарюючого суб'єкта.

При ідентифікації ризику ідентифікуються фактори ризику, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства в цілому, в розрізі кожного напрямку фінансової діяльності (окремих видів фінансових операцій) визначаються притаманні їм систематичні види фінансових ризиків та окремо - перелік несистематичних ризиків, формується загальний портфель фінансових ризиків, пов'язаних з майбутньою фінансовою діяльністю підприємства, Все це дає можливість визначити сфери найбільш ризикових видів і напрямків фінансової діяльності підприємства.

Оцінка ризику є найбільш складним і відповідальним моментом, оскільки саме від її результатів залежать подальші дії підприємства та являє собою сукупність ймовірності ризику та його матеріальності. Мета оцінки – визначити прийнятність рівня ризику.

Слід зауважити, що при оцінці рівня фінансового ризику слід оцінити не тільки ймовірність того, що певна (несприятлива) подія має шанси відбутися, але й те, як це вплине на ситуацію (рішення), що складеться в майбутньому. Що досконалішими є методи дослідження та оцінки ризику, то меншим стає чинник невизначеності.

Кількісна оцінка ризику проводиться на підставі обчислень ймовірностей настання небажаних подій (збитків), які здійснюються ще на попередній стадії аналізу ризику. Якщо мало ймовірно, що відбудуться несприятливі наслідки, то ризик малий. Малий він і в тому разі, коли ймовірність збитків велика, а самі по собі обсяги збитків малі. Якщо ж вартість збитків велика, то їхню ймовірність слід зроби́ти дуже малою. Ймовірність настання певної події може бути визначена об'єктивним або суб'єктивним методом.

Об'єктивний метод визначення ймовірності ґрунтується на обчисленні частоти, з якою в минулому відбувалася певна подія. Суб'єктивний метод спирається на використання суб'єктивних оцінок та критеріїв, які ґрунтуються на різних припущеннях. До таких припущень можуть бути віднесені міркування менеджера, його власний досвід, оцінка експерта, думка консультанта, порада консалтінгової фірми тощо. Таким чином серед підходів до кількісної оцінки ризику виділяють методи наведені на рис. 1.

Рис. 1. Методи кількісної оцінки фінансових ризиків

Розглянемо кожен із методів більш детально.

Статистичний метод оцінки ризику базується на аналізі коливань досліджуваного показника за певний відрізок часу. За допомогою статистичного методу оцінки ризику на основі розрахунку дисперсії, стандартного відхилення і коефіцієнта варіації можна оцінити ризик не лише окремої угоди, а й суб'єкта ризику (підприємницької фірми), проаналізувати динаміку його доходів за деякий проміжок часу.

Перевагою статистичного методу оцінки ризику є нескладність математичних розрахунків, а суттєвим недоліком – необхідність великих обсягів вихідних даних (що більший масив, то достовірніша оцінка ризику).

Метод експертних оцінок – історично перший серед методів оцінки ризику. На відміну від статистичного цей метод може використовуватись в умовах дефіциту і навіть повної відсутності інформації. У цьому його найсуттєвіша перевага порівняно з іншими методами. Експертний метод базується на опитуванні досвідчених спеціалістів і може бути реалізований шляхом математичного опрацювання результатів цього опитування (позицій, думок) [8, с. 46].

Для підвищення адекватності експертної оцінки ризику бажано, щоб експерти супроводжували свої оцінки даними про імовірність виникнення різних величин втрат. Можна обмежитись отриманням експертних оцінок ймовірностей допустимого критичного ризику або оцінити найімовірніші втрати в цьому виді діяльності. Одна з головних умов досконалої експертної оцінки – виключення взаємного впливу експертів один на одного [9, с. 15].

Метод аналогій використовується в разі, якщо інші методи оцінки ризику неприйнятні. При використанні аналогів застосовуються бази даних та знань про ризик аналогічних об'єктів (проектів) або угод. Отримані таким чином дані опрацьовуються для виявлення залежностей у закінчених проектах з метою

врахування потенційного ризику при реалізації нового проекту чи угоди.

Комбінований метод – поєднання кількох окремих методів або їх окремих елементів.

Коефіцієнтна оцінка ризику на основі аналізу фінансового стану суб'єкта фінансового ризику (фірми) є одним з найдоступніших у даний час методів оцінки ризику як для самого підприємця, так і для його партнерів. Метод передбачає наявність системи оціночних коефіцієнтів. Сьогодні при аналізі діяльності суб'єктів господарювання заведено в основному застосовувати нормативний метод оцінки, заснований на використанні різних оціночних коефіцієнтів. Цей метод відносно оцінки ризику є досить зручним завдяки нескладності розрахунків й успішно застосовується сьогодні в багатьох сферах господарювання.

Метод рейтингової оцінки, як один з варіантів попереднього методу, передбачає наявність таких елементів: системи оціночних коефіцієнтів і, якщо необхідно, шкали ваги цих коефіцієнтів; шкали оцінки значень одержаних показників; методики розрахунку остаточного рейтингу [10, с. 97].

Досить ефективним у рейтинговій оцінці є наявність певних еталонних значень для порівняння, яка передбачає обчислення рейтингу методом відстаней або різниць між реальними та еталонними значеннями. При визначенні остаточного рейтингу ранжуються не значення, а відстані.

Однак, як свідчать дослідження, ці методи не дають можливості враховувати всі тонкощі конкретної ситуації та часто призводять до помилкових результатів. Пояснити це можна, на нашу думку, межами дії оціночних коефіцієнтів, можливістю їх застосування лише в конкретних умовах, миттєвістю дії неврахованих факторів тощо. Саме ця множинність імовірних помилок може вимагати формулювання точних умов застосування різних оціночних параметрів, чого поки що не існує.

Метод аналітичних номограм – застосовується в окремих галузях прикладної статистики. При його використанні створюється графік, на якому можна швидко візуально визначити значення фактора, що аналізується. В основі методу аналітичних номограм лежить точна математична модель, що пов'язує між собою три змінні. Дві з них вхідні, за якими можна визначити точне значення третьої змінної величини, що аналізується. Цими характеристиками можуть бути як балансові характеристики (наприклад, величина капіталу і активів, обсяг виданих кредитів, розмір вкладів тощо), так і різні характеристики на зразок платоспроможності або ліквідності при потрібному співвідношенні окремих характеристик балансів, не пов'язаного з ними напрямку. Отже, метод номограм достатньо простий і

може бути застосований для аналізу ефективності діяльності будь-якої установи. У той же час розрахунок його базових моделей і власне побудова номограм вимагає спеціальної підготовки персоналу.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що знання підходів до аналізу проблем ризиків, їх чинників і способів управління ризиками необхідно кожному підприємцю, адже вони безпосередньо впливають на ефективність підприємницької діяльності. Своєчасна ідентифікація ризику на підприємстві є першим етапом управління ризиками і в ряді випадків може дозволити запобігти потенційні втрати суб'єкта. Чим досконалішими є методи дослідження та кількісної оцінки ризику, тим меншим стає чинник невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вінницький П.А., Шокало О.Ю. Управління фінансовими ризиками підприємства. Економічний простір. 2010. №42. С. 168-173.
2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента: учебник. Київ. Ніка-Центр. 2009. 480 с.
3. Момот Т.В., Безугла В.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2011. 712 с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Шарапов О.Д. Економічний ризик і методи його вимірювання: підручник. Київ. ІЗМН. 2010. 358 с.
5. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Київ. Знання. 2009. 483 с.
6. Балабанов І.Т. Риск-менеджмент: учеб. пособие. Москва. Финансы и статистика. 2008. 192 с.
7. Грушко В.І., Пилипченко О.О. Фінансові ризики: навч. посібник. Житомир. ЖІТІ. 2009. 188 с.
8. Прут М. О. Основні методи оцінки рівня фінансового ризику. Ринок праці та зайнятість населення. 2010. № 2. С. 45-52.
9. Вишнівська Б.М. Методи мінімізації фінансових ризиків. Економіст. 2011. № 6. С. 58-59.
10. Страхарчук В. П. Концептуальні засади кількісної оцінки ризиків. Збірник ЛБІ. 2010. № 6. С. 96-104.

REFERENCES:

1. Vinnycjkyj P.A., Shokalo O.Ju. . (2010) Upravlinnja finansovymy ryzykamy pidpryjemstva. Ekonomichnyj prostir [Management of financial risks of the enterprise]. Economic space, no. 42, pp. 168-173.
2. Blank Y.A. (2009) Osnovy fynansovogho menedzhmenta: uchebnyk [Fundamentals of Financial Management. A Textbook.]. Kiev. Nika-Center. 480 p. (in Russian)
3. Momot T.V., Bezughla V.O. (2011) Finansovyj menedzhment: navch. posibnyk [Financial Management: Teaching. manual]. Kiev. Center for Educational Literature. 712 p. (in Ukrainian)
4. Vitlinsjkyj V.V., Nakonechnyj S.I., Sharapov O.D. (2010) Ekonomichnyj ryzyk i metody jogho vymirjuvannja: pidruchnyk. [Economic risk and methods of its measurement: a textbook]. Kiev. IZMN 358 p. (in Ukrainian)
5. Kovalenko L. O., Remnjova L. M. (2009) Finansovyj menedzhment: navch. posibnyk. [Financial management: teaching. manual]. Kiev. Knowledge. 483 p. (in Ukrainian)
6. Balabanov I.T. (2008) Risk-menedzhment: ucheb. posobie. [Risk management: study. teaching. manual] Moscow. Finance and statistics. 192 p. (in Russian)
7. Ghrushko V.I., Pylypchenko O.O. (2009) Finansovi ryzyky: navch. posibnyk. [Financial Risks: teaching. manual] Zhytomyr. ZhITI. 188 p. (in Ukrainian)
8. Prut M. O. (2010) Osnovni metody ocinky rivnja finansovogho ryzyku [Basic methods for assessing the level of financial risk.] Labor market and employment of the population. no. 2. pp. 45-52.
9. Vyshnivsjka B.M. (2011) Metody minimizaciji finansovykh ryzykiv [Methods of minimizing financial risks] Economist. no. 6. pp. 58-59.
10. Strakharchuk V. P. (2010) Konceptualjni zasady kiljiskisnoji ocinky ryzykiv [Conceptual principles of quantitative risk assessment] Collection of LBI. no. 6. pp. 96-104.